

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

О. С. Бакуліна, аспірантка*

Україна за своїм природно-ресурсним та аграрним потенціалом посідає провідне місце серед країн світу. Однак цей потенціал використовується вкрай неефективно, і відповідно, аграрний сектор економіки України за рівнем розвитку відстає від провідних країн світу, зокрема і від країн-членів Європейського союзу. Сільське господарство як одна із головних галузей матеріального виробництва, постачальника продовольства для населення та сировини для промисловості і основне джерело доходу для сільського населення, характеризується низкою особливостей, які істотно впливають на рівень використання людських ресурсів. Саме тому, будь-яке сільськогосподарське підприємство орієнтоване на отримання прибутку та високий рівень конкурентоспроможності продукції, має вирішувати проблему раціонального

---

* Наук. керівник – д. е. н., професор Т. О. Зінчук

використання людського потенціалу. Механізм мотивації персоналу до праці значною мірою залежить від соціально-економічного стану підприємства та середовища, в якому воно функціонує. З огляду на це, виникає необхідність повного і комплексного дослідження процесу формування механізму мотивації персоналу до праці, тобто аналізу і оцінки показників виробничо-ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств, зокрема в Житомирській області.

Зазначена проблема знаходиться в полі зору багатьох вчених. Так, вагомий внесок у розвиток теоретичних, методологічних і практичних проблем мотивації трудової діяльності, розробки теоретичних положень, концептуальних основ і практичних рекомендацій щодо створення і функціонування механізму мотивації в умовах ринкових перетворень в Україні належить вченим: Д. Богині, Л. Долгову, Г. Кулікову, В. Мандибуру, О. Матієшину, М. Семикіну, В. Шамоту та іншим. Дослідження проблеми стимулювання та мотивації трудової діяльності складають наукові доробки В. Абрамова, В. Андрієнко, Н. Ветрова, В. Данюк, Г. Дмитренко, М. Калінчика, А. Колоти, М. Семикіна. У працях В. Дієсперова, О. Бугуцького, П. Саблука, Л. Червінської висвітлені теоретичні та методологічні аспекти системи і механізму вдосконалення переважно матеріального стимулювання праці, аналіз тенденцій подальшого його розвитку. Проте, проблема мотивації праці потребує подальших поглиблених досліджень, оскільки спостерігається стабільна тенденція небажання селян працювати в галузі сільського господарства.

Метою дослідження є аналіз ресурсного потенціалу сільськогосподарських підприємств у Житомирській області та розробка практичних рекомендацій щодо покращення його стану і ефективності використання. Теоретичною та методологічною основою дослідження слугують економічні методи дослідження: порівняння і співставлення, аналізу і синтезу, статистичного спостереження, прийомів статистичного групування.

Підвищення рівня мотивації праці та якості життя сільськогосподарських працівників потребує виконання двох завдань: по-перше, забезпечити ефективність розвитку сільськогосподарського виробництва та, по-друге, підвищити купівельну спроможність населення. Розвиток сільського господарства безпосередньо пов'язаний із землею і природо-кліматичними чинниками. Земельні ресурси у сільському господарстві є основним засобом виробництва, а їх раціональне використання формує ефективність сільськогосподарського виробництва, у тому числі на підприємствах аграрного сектора економіки Житомирської області. Так, у 2009 р. забезпеченість загальною земельною площею складала 2982,7 тис. га, у тому числі сільськогосподарські угіддя займали 72,5 %, з них орні землі 78,4 %, сіножаті – 10,9 %, пасовища – 9,6 %. У розрізі районів збільшення сільськогосподарських угідь відбулося у Андрушівському (на 2,1 тис.га), Новоград-Волинському (на 6,2 тис.га), Черняхівському (на 6,5 тис.га) та Чуднівському (на 6,1 тис.га) районах. Значне зменшення сільськогосподарських угідь у 2009 р. відбулося у Лугинському, Олевському, Володар-Волинському, Брусилівському районах.

При аналізі функціонуючих у 2009 р. сільськогосподарських підприємств Житомирської області різних організаційно-правових форм було виявлено збільшення їх загальної кількості на 253 одиниць, в основному за рахунок фермерських господарств. Водночас, значно скоротилась кількість державних підприємств та сільськогосподарських виробничих кооперативів.

Ефективність виробництва продукції сільськогосподарськими підприємствами значною мірою залежить від рівня їх забезпечення високопродуктивною технікою та загального стану матеріально-технічної бази. Останнім часом через зростання вартості техніки та брак коштів, якісний та кількісний склад основних засобів суттєво погіршився. Зношеність машинно-тракторного парку досягла критичної межі. Так, у 2009 р. порівняно з 2006 р. відбулося суттєве зменшення забезпеченості сільськогосподарських підприємств основними засобами, зокрема, тільки тракторами на 2930 одиниць. Найвищий рівень забезпеченості тракторами, вантажними

автомобілями, зернозбиральними комбайнами відмічається у Новоград-Волинському (731 од.), Попільнянському (610 од.) та Овруцькому (490 од.) районах, найнижчий – у Лугинському, Олевському (відповідно 102 і 123 од.).

Темпи зростання матеріально-технічного забезпечення сільськогосподарських підприємств Житомирської області не відповідають техніко-технологічним вимогам. Спостерігається погіршення технічної озброєності сільськогосподарських підприємств, що в свою чергу негативно впливає на продуктивність праці персоналу. Тому основним завданням сільськогосподарських підприємств є максимальне технічне переозброєння і реконструкція діючих виробничих об'єктів, перехід до інтенсивних технологій.

Ефективність господарювання сільськогосподарських підприємств залежить від їх забезпеченості висококваліфікованою робочою силою. Разом з тим, розвиток людського капіталу в Житомирській області та збільшення віддачі від нього визначають в цілому розвиток економіки області та рівень соціально-економічного добробуту населення. Аналіз динаміки трудових ресурсів Житомирської області засвідчує, що у 2009 р. зайнятість населення у сільському господарстві зменшилась на 11,2 тис. осіб порівняно з 2006 р., середньорічна кількість найманих працівників зменшилась на 6,5 тис. осіб. Зниження зайнятості в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області пояснюється несприятливими екологічними, економічними та соціальними умовами праці, зниженням престижності аграрної праці, низьким рівнем життя сільського населення, недостатнім рівнем оплати праці селян порівняно з іншими галузями економіки.

Одним із важливих показників ефективності сільськогосподарського виробництва є собівартість продукції. Собівартість продукції має тісний зв'язок з її ціною, є базою ціни товару й водночас обмежником для виробництва продукції. Величина собівартості продукції залежить від технічної оснащеності підприємства, ступеня використання його виробничої потужності, досягнутого рівня організації виробництва, продуктивності, праці, норм витрат матеріалів, палива, електроенергії та інших факторів.

За даними обстеження у 2009 р. сільськогосподарськими підприємствами Житомирської області на виробництво продукції було витрачено виробничих ресурсів на 2,1 % більше ніж у 2006 р., у тому числі на оплату праці витрати зменшилися – на 4,7 %, відрахування на соціальні заходи збільшилося на 4,7 %, матеріальні витрати на 1,3 %. У структурі витрат на виробництво продукції майже дві третини становлять матеріальні (69,8 %), з яких значними є витрати сільськогосподарських підприємств на придбання нафтопродуктів – 18,2 %, кормів – 22,6 %, мінеральних добрив – 18,8 %. До підвищення собівартості продукції, зростання витрат праці у сільськогосподарських підприємствах призвело підвищення цін на матеріальні та енергетичні ресурси і відповідно їх висока ціна відносно цін на сільськогосподарську продукцію.

Реалізація продукції сільськогосподарськими підприємствами є основним джерелом прибутковості господарств. Так, загальна виручка від реалізації сільськогосподарської продукції підприємствами області збільшилася за період 2006-2010 рр. на 192421,5 тис. грн. Передусім це відбулося за рахунок збільшення виручки від реалізації продукції рослинництва, зокрема зерна (на 241409,7 тис. грн), технічних культур (на 69632,9 тис. грн). При цьому, кількість реалізованої продукції тваринництва збільшилась на 44671,4 тис. грн, передусім за рахунок молока, м'яса.

Досягнутий рівень ефективності окремих видів продукції безпосередньо впливає на рентабельність сільськогосподарських підприємств. Найбільший рівень рентабельності спостерігається в галузі рослинництва. В загальному, у 2009 р. порівняно з 2006 р. рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств зменшився на 21,2 % в галузі рослинництва та на 14,8 % в галузі тваринництва.

Соціально-економічний стан аграрного сектора економіки Житомирської області можна характеризувати як кризовий, оскільки значна частка сільськогосподарських

підприємств визначені як збиткові. внаслідок чого спостерігається низька забезпеченість населення продуктами харчування, зниження життєвого рівня та доходів населення. Слід також відмітити нерівномірну, але разом з тим стійку тенденцію до зростання частки збиткових сільськогосподарських підприємств. Найменшу кількість (270 одиниць) збиткових підприємств виявлено у 2006 році. Найбільша питома вага збиткових підприємств (294 одиниці) виявлена у 2008 році. Згідно з даними проведеного дослідження у 2009 р. спостерігається незначне зменшення кількості збиткових підприємств.

Результати проведеного аналізу стану сільськогосподарських підприємств за основними показниками використання ресурсного потенціалу свідчать про негативні тенденції розвитку аграрного виробництва та, в цілому галузі. Таким чином, при формуванні мотиваційного механізму сільськогосподарських підприємств необхідними умовами є стабільне та раціональне використання земельних, матеріальних та трудових ресурсів, що забезпечуватиме якість життя сільського населення.